

МЕТОДИ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВОЮ СТІЙКІСТЮ БАНКІВ

Стаття присвячена сучасним методам управління фінансовою стійкістю банків. Було проаналізовано економічний зміст кожного із запропонованих методів управління фінансовою стійкістю та визначено яким чином даний метод сприятиме зміцненню фінансової стійкості банку. Крім цього, капіталізацію було виділено як найбільш поширену проблему фінансової стійкості банків України та запропоновано основні шляхи її підвищення.

Ключові слова: методи управління, фінансова стійкість банку, капіталізація, субординований борг, резервування, лімітування, диверсифікація, страхування, сек'юритизація.

R. KVASNITSKA, N. GAIDAICHUK

Khmelnytsky National University

METHODS OF MANAGEMENT OF FINANCIAL STABILITY OF BANKS

The main aim of the research is the analysis of methods of management of financial stability of banks. The article analyzed the economic content of each of the proposed methods of management of financial stability of banks and it was determined how this method will contribute to strengthening financial stability of the bank. Moreover, it was highlighted positive and negative effects from application of some of the proposed methods. All methods are universal and can be used by banks in the course of their activities, in addition, they were developed taking into account modern conditions of economic development, that ensures the effectiveness of their application today. Besides, the capitalization was selected as the most common problem of financial stability of banks in Ukraine and offered basic ways to improve it.

Key words: methods of management, financial stability of the bank, the capitalization, subordinated debt, reservation, limitation, diversification, insurance, securitization.

Постановка проблеми. Управління фінансовою стійкістю банку являє собою складний та різносторонній процес, який реалізовується через використання різних методів, інструментів та засобів впливу суб'єктів управління. Зважаючи на те, що банки у своїй діяльності намагаються максимізувати свій прибуток, вони досить часто вкладають кошти у більш прибуткові, а разом із тим більш ризикові операції. Що в свою чергу може не тільки спричинити зниження фінансової стійкості, а й призвести до банкрутства банку. Тому управління фінансовою стійкістю банків в сучасних умовах економічного розвитку є надзвичайно актуальним та потребує негайного вирішення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню різних аспектів управління фінансовою стійкістю банків присвячені праці багатьох вітчизняних і закордонних вчених: В. Вітлінського, О. Дзюблюка, О. Заруби, В. Коваленко, В. Шелудька та інших. Проте, незважаючи на цілу низку досліджень, багато аспектів управління фінансовою стійкістю досі залишаються недостатньо розкритими, а саме методи, застосування яких сприяло б забезпеченню фінансової стійкості банків.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження методів управління фінансовою стійкістю банків та виокремлення найбільш дієвих з них за сучасних умов розвитку банківської системи в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження. В процесі своєї діяльності банки стикаються із великою кількістю проблем, що призводять до зниження фінансової стійкості банку. За цих умов основою для стійкої та динамічно розвиваючої банківської установи виступають методи управління фінансовою стійкістю. Саме дані методи повинні забезпечити такі умови функціонування банку, за яких менеджмент банку зможе швидко відреагувати на фактори внутрішнього та зовнішнього середовища, не перериваючи при цьому свою діяльність.

Важливою складовою управління фінансовою стійкістю банку є управління власним капіталом, оскільки йому належить пріоритетне значення в забезпеченні стабільного розвитку та стійкого фінансового стану банку. Визначимо, які ж основні шляхи вдосконалення методів управління власним капіталом.

Недостатній рівень капіталізації є однією із найбільш поширених проблем у банківській системі України. Підвищити свій рівень капіталізації банки можуть як за рахунок зовнішніх, так і за рахунок внутрішніх джерел. До зовнішніх джерел відносяться: емісія акцій; емісія боргових зобов'язань (субординований борг); продаж активів тощо. Найпоширенішим зовнішнім джерелом поповнення капіталу, на сьогодні, є емісія акцій, хоча вона і передбачає часткову втрату контролю над банком.

Субординований борг – це звичайні незабезпечені боргові капіталні інструменти (складові елементи капіталу), які відповідно до договору не можуть бути взяті з банку раніше ніж через п'ять років, а у разі банкрутства чи ліквідації повертаються інвесторові після погашення претензій усіх інших кредиторів [4, с. 95].

Залучення коштів на умовах субординованого боргу вигідніше (порівняно з іншими методами збільшення капіталу) із кількох причин, серед яких основними є такі:

- субординовані зобов'язання менш ризиковані, ніж, наприклад, акції банку, оскільки мають нижчий рівень дохідності та є дешевшим (порівняно з емісією акцій) джерелом формування банківського капіталу;
- відсотки за субординованим боргом сплачуються за рахунок збільшення валових витрат;
- боргові зобов'язання не надають їхнім власникам права на управління банком, тобто перед акціонерами не виникає загрози втрати контролю над банківською установою;
- механізм залучення грошових коштів на умовах субординованого боргу простіший, аніж застосовуваний, наприклад, у разі емісії акцій;

Залучення коштів на умовах субординованого боргу є прийнятним для банків також з огляду на складну економічну ситуацію в Україні, за якої банківським установам проблематично розміщувати акції, оскільки їх придбання можливе лише за рахунок власних коштів акціонерів (засновників) [4, с. 96].

Продаж активів є найменш позитивним методом поповнення капіталу, до нього звертаються уже в

тому разі, коли банк не спроможний залучити додаткові ресурси на фінансовому ринку. Крім тих випадків, коли банк продає недохідні активи, або ж припиняє свою участь у збиткових проектах.

Крім вищезазначених методів підвищення рівня капіталізації банку Б.Л. Селлерс додає ще два способи нарощування банківського капіталу, а саме: створення планів реінвестування дивідендів та розроблення планів купівлі акцій службовцями банку.

Створення планів реінвестування передбачає заміну грошових дивідендів дивідендами-акціями, що дає банкові змогу зберегти прибуток, який слід виплачувати у формі дивідендів. Банкам рекомендовано заохочувати участь у реінвестуванні дивідендів, пропонуючи дисконт 5% щодо справедливої ринкової вартості. Тобто, це дає акціонерам змогу купувати цінні папери за 95% їх справедливої ринкової вартості в день виплати дивідендів. Відповідно до плану реінвестування дивідендів із дисконтом у розмірі 5% замість виплати дивідендів на відповідну дату банк утримує грошовий прибуток та емітує нові акції, які взаємін дивідендів отримують акціонери. Перевагами для акціонерів є можливість забезпечити приріст капіталу, котрий (приріст) дорівнює величині дисконту.

Другий метод - формування планів щодо купівлі акцій службовцями банку - є доволі новаторським методом, який сприяє тому, щоб банк отримав додатковий капітал. Даний спосіб передбачає складання відповідної програми, що заохочувала б службовців до придбання акцій свого банку. Необхідно зауважити, що даний план також може служити засобом утримання персоналу, викликаючи у службовця відчуття співучасті в управлінні банком. Згідно з даним планом створюють траст, бенефіціарами якого стають службовці банку. Знову емітовані акції, внесені в траст, розширюють ринок обігу банківських акцій [2].

О. Карпова виділяє резервування як ще один досить ефективний метод управління фінансовою стійкістю [3, с. 15]. Банки формують резерви усіма ризиковими активними операціями: кредитними, операціями з розміщення коштів на кореспондентських рахунках в інших банках, операціями з придбання цінних паперів, дебіторською заборгованістю тощо.

Необхідно зробити акцент на такому виді резервування як динамічне, яке доволі ефективно використовується у країнах Західної Європи. Динамічне резервування – це сучасний інструмент регулювання вразливості банківської діяльності до глобальних фінансових ризиків та підвищення ефективності використання банківського капіталу [6, с. 26].

Як інструмент регулювання банківського капіталу, динамічне резервування забезпечує підвищення рівня капіталізації банку внаслідок:

- покращення якості структури основного капіталу (I рівня) через зменшення величини можливих збитків за невиконаннями зобов'язаннями контрагентів, зменшення обсягів недосформованих резервів під можливі втрати за кредитними операціями, простроченими та сумнівними до отримання нарахованими доходами за активними операціями;
- стабілізацію вартісних складових додаткового капіталу (II рівня) через зменшення мінливості обсягів під стандартну заборгованість клієнтів за кредитними операціями банків та прибутку поточного року;
- удосконалення загальної методології розрахунку регулятивного капіталу банків на основі збільшення обсягів резервного капіталу та реального відображення вартості банківських кредитів;
- створення додаткової компоненти нормативу достатності капіталу, що є змінною в часі.

Отож, застосування динамічного резервування на рівні окремого банку забезпечуватиме отримання стабільного фінансового результату діяльності, рівномірне нарахування резервів та відсутність тиску на капітал.

У теорії та практиці банківської діяльності виокремлюють страхування як ще один ефективний метод управління фінансовою стійкістю. Адже, діяльність банків супроводжується різними ризиками, як за своєю суттю, так і за можливими наслідками. Згідно з класифікацією Базельського комітету з нагляду за банківською діяльністю, до таких основних ризиків належать: ринковий ризик; кредитний ризик; ризик процентних ставок; ризик ліквідності; страховий ризик; правовий ризик; ризик ділової репутації; операційний ризик (виходячи із трактувань Базельського комітету й загальноприйнятої практики, усі види кримінальних дій щодо банку належать до сфери операційного ризику) [3, с. 16].

Для безпеки банкам пропонується комплексне страхування, яке включає більше десяти окремих, але взаємопов'язаних полісів. Світова практика страхування банківських ризиків розробила два підходи.

Перший, запропонований Bankers Blanket Bond, має сьогодні максимально широке покриття, як правило — комплексне. Комплексне страхування професійних банківських ризиків включає:

- страхування від злочинів Bankers Blanket Bond (BBB) / Fidelity Bond;
- страхування від електронних та комп'ютерних злочинів (ECC);
- страхування відповідальності фінансових інститутів (FIP) [5].

Цей підхід має дві істотні переваги: полісом покриваються усі ризики банку; банк із таким покриттям не має проблем при виході на рівень міжнародного співробітництва. Разом з тим даний підхід має декілька мінусів, особливо відчутних на ринках, які тільки розвиваються: високі франшизи; висока вартість; велика кількість різних застережень.

Другий підхід характеризується вибірковістю по видах покриття і є більш заощадливим. При цьому більше уваги приділяється різним нюансам, властивим конкретним умовам, що робить даний підхід більш привабливим. Недоліком підходу є неповне покриття банківських ризиків, тому банк ризикує більше, а отже, більше ризикують і його клієнти [3, с. 16].

Також необхідно відзначити такий метод управління фінансовою стійкістю банку, як сек'юритизація. Застосування методу сек'юритизації передбачає можливість позбутися ризикових активів шляхом їх продажу. Так, при сек'юритизації здійснюється об'єднання кредитів в пули і структурування їх як цінних паперів, забезпечених грошовими потоками відповідних кредитів. Першим сек'юритизованим активом стали іпотечні кредити, хоча будь-який вид активів може бути сек'юритизованим.

Розрізняють два види сек'юритизації: традиційний, який передбачає зняття активів із балансу банку і

перепродаж спеціально створеній структурі, яка займається випуском та продажем облігацій; та синтетичний під час якого активи виносять на окремі статті балансу банку для забезпечення облігацій, що випускають.

Отже, сек'юрітизація є важливим інструментом управління активами і пасивами; дає змогу генерувати дохід у формі комісійних чи плати за обслуговування, одночасно при цьому забезпечуючи мінімізацію ризиків.

Наступним методом управління фінансовою стійкістю банку є метод лімітування, який передбачає розробку детальної стратегічної документації, яка встановлює гранично допустимий рівень ризику по кожному напрямку діяльності банку, а також чіткий розподіл функцій і відповідальності банківського персоналу [2].

Система лімітування є найпопулярнішим інструментом управління ризиками банку; вона будується на таких принципах: лімітування повинне охоплювати усі види банківської діяльності, пов'язані з поведінковими характеристиками відкритих ризикованих кредитних позицій; агрегування можливих втрат при розрахунках лімітів повинне бути обов'язковим; ліміти необхідно встановлювати, виходячи із внутрішнього кредитного ранжирування конкретних позичальників або їх груп; ліміти не повинні підлягати перегляду на вимогу контрагентів; лімітування має базуватися на результатах стрес-тестування; ліміти повинні встановлюватися з урахуванням ризику дефолту потенційних контрагентів; лімітування має враховувати обмеження за термінами, забезпеченням та валютою [3, с. 16].

Серед методів управління фінансовою стійкістю банків чільне місце займає диверсифікація, яка являє собою процес зменшення ризиків шляхом розподілу капіталу між різними об'єктами інвестування та кредитування. На даному етапі економічного розвитку вітчизняні банки надають перевагу вкладанню коштів у вузьке коло найпопулярніших та найбільш прибуткових продуктів, не розвиваючи свій асортиментний ряд. Саме тому, сьогодні, використання методу диверсифікації кредитного ризику – є одним із найважливіших завдань української банківської системи.

Варто відзначити такі види диверсифікації кредитів, як портфельна, галузева та географічна. Портфельна диверсифікація являє собою розподіл позикових грошових коштів між різними суб'єктами (юридичними та фізичними особами). Чим більшої кількості позичальників буде надано для тимчасового використання позиковий капітал конкретного банку, за інших рівних умов, тим меншим буде ступінь ризику неповернення боргу. До того ж, банкам слід дотримуватись принципів галузевої диверсифікації: не надавати кредит кільком підприємствам однієї галузі, оскільки погіршення становища в цілому по галузі тільки посилює ймовірність банкрутства. При цьому, для зниження кредитного ризику також необхідно враховувати вплив географічної диверсифікації, яка являє собою розподілення кредитів у різних географічних зонах [1].

Висновки. Таким чином, успішна реалізація запропонованих методів управління фінансовою стійкістю банку дозволить банківським установам підтримувати свою фінансову стійкість на високому рівні. Дані методи є ефективними та достатньо універсальними, що дозволяє застосовувати їх усім банківським установам України на сучасному етапі економічного розвитку. Проте, враховуючи динамічний розвиток фінансового ринку, варто відзначити що вдосконалення вищенаведених методів є предметом для подальших досліджень.

Література

1. Герасимович А. М. Аналіз банківської діяльності: підручник / А. М. Герасимович, М. Д. Алексеєнко, І. М. Парасій-Вергуненко. - К.: КНЕУ, 2004. — 599 с.
2. Дзюблук О. В. Фінансова стійкість банків як основа ефективного функціонування кредитної системи: [монографія] / О. В. Дзюблук, Р. В. Михайлюк. - 2009. - 316 с. [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://www.twirpx.com/file/364503>.
3. Карпова О. І. Концептуальні підходи щодо вдосконалення управління фінансовою стійкістю банку/ О. І. Карпова // Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики. - 2011. - Ч. 1, вип. 1 (10). - С. 13-19.
4. Примостка Л. О. Фінансовий менеджмент у банку: підручник / Л. О. Примостка. - К.: КНЕУ, 2004. - 468 с.
5. Сергієнкова О. В. Проблеми і перспективи розвитку страхування банківських ризиків в Україні [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://конференция.com.ua/pages/view/508>
6. Слобода Л. Я. Динамічне резервування у міжнародній практиці регулювання банківського капіталу та перспективи його впровадження в Україні/ Л. Я. Слобода // Інвестиції: практика та досвід. - 2011. - № 13. - С. 24-29.

References

1. Gerasimovych A. M., Alekseienco M. D., Perasiy-Verhunenکو I. M. Analiz bankivskoi diyzlnosti: pidruchnek / A. M. Gerasimovych, M. D. Alekseienco, I. M. Perasiy-Verhunenکو. - K.: KNEU, 2004. - 599 p. [in Ukrainian]
2. Dzyublyuk O. V. Finansova stiykist bankiv yak osnova efektyvnoho funktsionuvannya kredytnoi systemy [electronnyy resurs] : [monografiya] / O. V. Dzyublyuk, R. V. Mikhailiuk. - 2009. - 316 p. - Rezhym dostupu: <<http://www.twirpx.com/file/364503>. [in Ukrainian]
3. Karpova A. I. Kontseptualni pidhody shchodo vdoskonalennya upravlinnya finansovoy stiykisty banku / A. I. Karpova // Finansovovo-kredytna diyzlnast: problem teorii ta praktyky. - 2011. - Part 1. Iss. 1 (10). - P. 13-19. [in Ukrainian]
4. Prymostka L. O. Finansovyy menedzhment v banku: pidruchnyk / L. O. Prymostka. - K.: KNEU, 2004. - 468 p. [in Ukrainian]
5. Serhiyenko O. V. Problemy ta perspektivy rozvytku strahuvannya bankivskyyh ryzykiv v Ukraini / [electronnyy resurs]. - Rezhym dostupu: <http://конференция.com.ua/pages/view/508>. [in Ukrainian]
6. Sloboda L. Y. Dynamichne rezervuvannya v mizhnarodniy praktytsi regulyvannya bankivskogo kapitalu ta perspektivy yogo vprovadzhennya v Ukraini / LY Sloboda // Investment : Practice and dosivid . - 2011. - № 13. - P. 24-29. [in Ukrainian]

Рецензія/Peer review : 8.5.2014 р. Надрукована/Printed : 17.8.2014 р.
Рецензент: д.е.н., проф. Хрущ Н. А.